

A NECESIDADE DUNHA XESTIÓN PLANIFICADA DO XABARIL FRONTE Á EMERXENCIA CINEXÉTICA

Martíño Nercellas*

O xabarl é motivo de intenso debate polos danos a cultivos, accidentes de tráfico e a preocupación pola peste porcina. Hai tanta polémica como desinformación, pero, sobre todo, sorprende a falta dunha previsión de planificación que aborde o estado da súa poboación e de como xestionala. Neste contexto, a Xunta recorre por primeira vez á declaración de “emerxencia cinexética”, dando alento aos que cualifican de “praga” a especie, deixando en mans de cazadores e gandeiros o problema, e desentendéndose da responsabilidade que lle corresponde como organismo público e xestor.



Xabarís en Montederramo.

Os medios de comunicación, algúns sindicatos agrarios e a propia Administración da Xunta xa falan de que hai unha “sobrepoboación”, unha “praga” de xabarl, sobre a premisa de que, como hai moitos danos, hai moitos xabarís. Do mesmo xeito, establécese a caza como xeito máis eficaz para frear esta suposta expansión “descontrolada”: batidas, arqueiros, agardas nocturnas, gandeiros con escopeta, etc. Se ben, o escenario de partida foi incrementar as batidas a practicamente todo o ano con resultado infrutuoso, agora acódesse á excepcionalidade dunha “emerxencia cinexética” que, como principal novidade, introduce aspectos de caza de alto risco pola súa inseguridade, pero achega pouco en termos de eficacia.

Semella que a Administración está máis preocupada en vestir e aparentar formalmente que se están tomando medidas e xustificarse ante outros estamentos que piden actuar previsoriamente diante da peste

Declarar unha emerxencia cinexética só por avisos de danos e sobre a base do aparente carece de rigor

porcina, que satisfacer unha acción planificada de medidas coordinadas e mantidas no tempo. É necesario adoptar medidas propias do ámbito técnico da xestión de fauna, diagnosticar o estado e tendencia poboacional da especie con criterios de “ecoloxía de poboacións” e, desde ese coñecemento, artellar múltiples medidas de modo protocolarizado, coordinado, e supervisado, a efectos de corrixir e actualizar a súa eficacia. Un plan de xestión pasa por ser a única actuación seria e responsable, se de verdade se quere avanzar nesta cuestión.

A DECLARACIÓN DE EMERXENCIA CINEXÉTICA

Antes da declaración da “emerxencia cinexética” a Xunta adoptou sucesivas medidas. Unha importante foi a redución dos integrantes das cuadrillas das batidas, de 10 a 8, supostamente para poder facer máis cuadrillas e así máis batidas... Acompañada do incremento de meses para poder seren realizadas. Este feito non é menor, pois deriva en primar a cantidade sobre a calidade e eficacia das batidas. Favorécese



Porco bravo atropellado no Alto de Cerdeira.

unha caza máis desordenada e menos vixilable pola Administración, provocando unha presión no monte inasumible, na que non se deberían permitir ciclos de caza que duren os 12 meses.

Un dos éxitos das batidas radica no número de integrantes, pois necesítase dun mínimo de participantes que favorezan a eficacia ante a dificultade que implican estas cacerías. Resultaría preferible menos batidas, con máis efectivos, con experiencia, e concentradas en poucos meses que o agora establecido. Sorprende o silencio das organizacións de representación de caza ao respecto e coñecedores desta realidade. Só se desmarca UNITEGA, que considera contradictorio abrir a modalidade do salto, por ser máis perigosa e menos efectiva, supoñendo o descontento de moitos cazadores que paulatinamente opten por non participar en cuadrillas.

A declaración da “Emerxencia cinexética temporal” para 33 concellos trátase dunha medida excepcional, prevista para situacións moi concretas estipuladas regulamentariamente. Para realizar dita declaración debe ficar acreditado, primeiro, que existe unha situación especialmente perigosa e, segundo, que se coñece o tamaño da poboación salvaxe, aspectos que non concorren.

En relación ao primeiro, se ben a ameaza da peste porcina existe, dita “declaración” non diminúe as vías de chegada do virus, resultando máis urxente, por exemplo, dispor dun protocolo de precaución e de bioseguridade fronte esta ameaza. En relación ao segundo, a declaración só debería aplicarse de contarmos con estimas de poboación contrastadas que demostrasen tal “sobreaabundancia”. Mais eses datos non existen. Declarar unha emerxencia cinexética só por avisos de danos, e sobre a base do aparente, carece de rigor.

Contéplase autorizar modalidades da caza menor, *salto e caza en man*, para que durante calquera día da semana quen, por exemplo, ande coas vacas, previa autorización do TECOR, poida levar a escopeta e efectuar o seu propio control. Aínda así, esta medida, contida na Lei 7/2019, de medidas fiscais e administrativas e pola que se modifica o artigo 72.1 da Lei de Caza, non poderá ser aplicable con carácter “urxente”, xa que terá que agardar á resolución da orde de vedas (cara finais de maio) e á modificación dos plans de caza dos TECORES.

Outra medida polémica é a caza de noite con visores ópticos nocturnos e focos. Os visores actuais (con lentes HT ou fluorita) teñen unha tecnoloxía de iluminación moi avanzada, polo que non se poderían levar apegados á arma, pois estarían prohibidos segundo o artigo 68 letra b) da Lei de Caza de Galiza. Entrarían na definición do que a lei denomina

FAO: Unha alta presión cinexética non é garante de resolver o problema, subliñando incluso que este manexo mantivo ou aumentou o stock reprodutivo local da especie

“dispositivos de mira dos cales forme parte un convertedor ou un amplificador electrónico de luz para tiro nocturno”. No caso do uso de focos, o artigo 69.1 da mesma lei regula o seu uso como medida excepcional, para “potenciar a seguridade da actividade cinexética” e non como instrumento de axuda para cazar, por tanto, unha vantaxe non permitida.

Debe advertirse que estas medidas expoñen a poboación a un risco alto de accidentes por alcance de disparos e son favorecedoras de prácticas furtivas polas dificultades de control.

UNIÓNS AGRARIAS SINALA QUE HAI UNS 180.000 XABARÍNS

UU.AA. indica que a poboación de xabaril en Galiza é de 180.000 exemplares⁽¹⁾, repartidos en 26.000 km², subliñando que “de maneira certa hai polo menos 6.90 xabarís por km²”. Non se pode deixar de ser crítico e cuestionar a validez desta estima, dificilmente defendible nun ámbito científico-técnico. Os datos proporcionanse sobre un cálculo teórico baseado no “modelo matemático de Fermi”, mais a información empregada de partida para realizar a estima devece dunha estratexia de mostraxe eficaz, dun esforzo de mostra homoxéneo, dun deseño metodolóxico que xere datos susceptibles de ser analizados estatisticamente, e non considera características da estrutura da poboación e da súa ecoloxía de comportamento. De feito, un estudo recente sobre contraste deste método aplicado á posibilidade de estimar poboacións de fauna, publicado na revista *Lab Animal*⁽²⁾, invalidaría totalmente este cálculo desde unha perspectiva científica. O artigo conclúe que as estimacións feitas con este cálculo non son válidas para datos complexos,



A Directora Xeral de Patrimonio Natural da Xunta, Belén do Campo, anunciando en rolda de prensa a declaración de emerxencia cinexética.

e a súa aplicación debe basearse en informacións de partida robustas, con datos que científica e operacionalmente sexan válidos.

CAMBIOS AMBIENTAIS E UNHA PRESIÓN CINEXÉTICA CAÓTICA

O xabaril está a experimentar unha explosión demográfica que semella común á que sofre en boa parte de Europa. A especie destaca pola súa grande capacidade de adaptación a diferentes ambientes e beneficiada por unha forte transformación e simplificación ecolóxica do territorio, incluíndose agora novos estudos que relacionan o cambio climático en beneficio deste incremento⁽³⁾.

As piaras organízanse baixo un modelo de grupos matriarcais, liderados por femias expertas, e formados exclusivamente por estas e individuos novos, mentres que os machos compórtanse de forma solitaria, uníndose ao grupo nas épocas de celo, nun sistema de paternidade múltiple e con alta promiscuidade. Cunha alta presión cinexética, coincidente cunhas óptimas condicións ambientais, o efecto que pode acadarse é o dunha desestruturación dos grupos, dando lugar a un proceso de renovación da poboación onde femias moi novas, menores de dous anos, poden criar con éxito. Trátase dun fenómeno de compensación demográfica, moitas veces observado, en especies que soportan maior mortalidade e, como resposta, tenden a incrementar a súa reprodución.

Debería elaborarse un plan de xestión da especie, cun censo rigoroso estimando a súa poboación e poder así, dunha vez por todas, dar luz á verdadeira dimensión do problema

Estudos como "Modification of the structure of wild boar populations by hunting and influence on reproductive processes" (Tese da Universidade de Lyon, 2018)⁽³⁾, que ademais revisa a bibliografía existente ao respecto, observan que os machos e femias, ante a presión cinexética, presentan unha maior promiscuidade, amosando grandes variacións no seu apareamento cunha grande plasticidade, para enfrontarse a este tipo de cambios. Indicando que a estrutura demográfica da especie non é un feito trivial e, a efectos da súa regulación cinexética, a estrutura de sexos, tamaños e idades, deben terse moi en conta. De feito, unha recente publicación da FAO, a Organización Mundial de Sanidade Animal e a Comisión Europea⁽⁴⁾ observa que unha alta presión cinexética non é garante de resolver o problema, subliñando incluso que este manexo mantivo ou aumentou o *stock* reprodutivo local da especie.

A SOBREPOBOACIÓN NON ESTÁ DEMOSTRADA

Non hai datos completos e rigorosos que sustenten que exista esta "sobrepoboación", o cal non implica que a nivel local poidan presentarse cuantiosos danos á agricultura. Aparentemente, puidera ser, mais o aparente na natureza nunca adoita ser unha mostra fiable da realidade, e o que se precisa é contar con información contrastada. Os datos de sobreabundancia, e máis aínda cando se fala de "praga", teñen que ser demostrados de maneira rigorosa e, sobre iso, determinar as accións máis propicias para cada territorio.

O problema vén, máis ben, da consecuencia dunha ausencia de xestión a distintos niveis de actuación por parte da Administración. O que debería facerse é elaborar un plan de xestión da especie, cun censo rigoroso estimando a súa poboación e poder así, dunha vez por todas, dar luz á verdadeira dimensión dun problema que ten como punto de partida unha tremenda desinformación técnica-científica. Probablemente, levaríamos unha sorpresa cos resultados.

Esta planificación ten que servir para superar a falta de criterio e a improvisación existente, pois ata o de agora focalizouse case todo na aposta infrutuosa de milleiros de batidas que, paradoxalmente, poden estar redundando nun incremento de problemas, ademais de resultar eticamente reproble e de estar xerando un grave problema a outra fauna ameazada.

O que se ten feito ata o de agora vén demostrar que non funciona, resulta claramente insuficiente, descoñécese o alcance dos seus resultados, pouco ambiciosos, e non procura aplicar diferentes métodos ou a combinación de múltiples opcións, descoñecendo ou obviando a propia natureza do animal.

Danse importantes carencias de xestión que non teñen en consideración criterios nin instrumentos de diagnose e manexo de poboacións de fauna salvaxe.

Focalizouse case todo na aposta infrutuosa de milleiros de batidas que, paradoxalmente, poden estar redundando nun incremento dos problemas

No xabaril resulta preciso asentar criterios de xestión, nos que se considere aplicar unha metodoloxía técnico-científica contrastada, dotada de recursos orzamentarios suficientes, na que se definan as actuacións precisas, que combinen medidas racionais de aproveitamento cinexético, xunto con outras, de maior ou menor alcance, e acaídas á realidade e problemática de cada comarca. Determinar zonas de risco, quenza por determinados lugares, proporcionar mapas de danos, taxas de recuperación demográfica tras accións de caza. Integrar toda esta información coa que despois coñecer e deseñar accións concretas e combinadas para cada área ou comarca singularizada.

Dicir que as actuacións cinexéticas son necesarias para afrontar esta problemática, máis por si soas non permiten reducila, como ademais se vén demostrando. O que se vén facendo supón un detonante doutros graves problemas ambientais sobre a fauna. O feito de pretender autorizar a caza case ilimitadamente, en calquera momento do ano, resulta máis unha fuxida cara adiante dunha Administración, que, ou ben non sabe, ou non quere mediar unha solución real.

Esta desmedida presión cinexética apunta outros problemas graves, que se están a obviar, de relación de causa-efecto. Apunta a DXT que ao ano xa se dan unha media de 3.000 accidentes con xabarís. A maioría dos mesmos prodúcense tras accións de caza. Neste senso, cabe destacar que a acción da caza rompe co sendentarismo habitual e provoca o movemento do xabaril e o seu acantonamento en zonas de seguridade, buscando unha maior tranquilidade, que adoita coincidir cos treitos inmediatos ás estradas, preto dos núcleos de poboación. Por iso, agora se poden observar con máis frecuencia do que sería habitual. Basicamente, os animais foxen asustados, o que crea situacións de risco.

*Martíño Nercellas é biólogo e vogal de biodiversidade de ADEGA.

Ramsés Pérez



Xabaril escapando dos cazadores na lagoa da Fervenza, no concello de Zas.



Ramsés Pérez

Xabaril ou porco bravo.

REFERENCIAS

⁽¹⁾ <http://www.campogalego.com/es/desarrollo-rural/cuantos-jabalis-hay-en-galicia/>

⁽²⁾ Reynolds, P.S. When power calculations won't do: Fermi approximation of animal numbers. *Lab Anim* 48, 249–253 (2019). <https://doi.org/10.1038/s41684-019-0370-2>.

⁽³⁾ Thibault Gayet. Modification of the structure of wild boar populations by hunting and influence on reproductive processes. *Animal genetics*. Université de Lyon, 2018. English. NN

T:2018LYSE1125. <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-02314838/document>

⁽⁴⁾ Guberti, V., Khomenko, S., Masiulis, M. & Kerba S. 2019. African swine fever in wild boar ecology and biosecurity. *FAO Animal Production and Health Manual No. 22*. Rome, FAO, OIE and EC.

A PESTE PORCINA AFRICANA (PPA)

A PPA avanza cara ao sur de Europa. As fontes de transmisión son varias, non só se transmite polo xabaril. Existe un elevado risco de que chegue polo transporte ou en alimentos contaminados procedentes de rexións afectadas. A súa chegada terá consecuencias económicas desastrosas para o sector porcino. A modo de resumo:

- Asistimos a unha imparable expansión da PPA, unha epidemia a grande escala, que chegou a Europa polo Leste e polo Norte en 2007.
- Dos cochos domésticos pasou ás poboacións salvaxes de xabarís que comezaron a expandila cara ao Sur.
- En 2014-2015 as autoridades evidenciaron a circulación do virus nos ecosistemas naturais converténdose nun ciclo epidemiolóxico auto-sostido.
- Advírtese que a enfermidade é endémica nas poboacións de xabaril de varios países do Leste e Centroeuropa e continúa expandíndose cara á Península Ibérica (hoxe, xa nas portas de Francia, na fronteira belga), sendo un motivo de extrema preocupación.
- As medidas que se están adoptando en diferentes países redundan nun forte control de protocolos e intervención zoosanitaria.
- Controlar esta epidemia está resultando unha tarefa moi difícil, dada a súa complexidade epidemiolóxica, a falta de experiencia e o alcance xeográfico do problema.
- En zonas de risco, advírtese que os controis cinexéticos só poderán efectuarse cando exista un protocolo estrito de intervención para adoptar medidas de bioseguridade.
- Resulta preciso abordar a expansión da epidemia dun modo colaborativo e harmonizado entre as distintas rexións de Europa e seguindo criterios científico-técnicos.

A Comisión Europea, a FAO e a OIE⁽⁴⁾ insisten na conveniencia de: elaborar con urxencia plans de xestión e de bioseguridade do xabaril; ter diagnoses anticipadas do estado da poboación para dispor de mecanismos de detención precoz de carga vírica da peste porcina; elaborar protocolos con diferentes axentes implicados, campañas informativas e de sensibilización fronte a PPA; e, un manexo cinexético racional e ordenado.